

In memoriam

Десанка Николић (1929-2016)

Последњег децембарског дана 2016. године преминула је др Десанка Николић. У академском звању доктора етнологије и као дугогодишња сарадница Етнографског института САНУ оставила је упечатљив траг и дала значајан допринос етнолошкој науци и реномеу Института. Све будуће генерације засигурно ће читати, наводити и анализирати њене радове и монографије.. Онима који су је познавали и сарађивали са њом у сећању остаје Десанка Николић – сусретљива, непосредна колегиница, прилежна, неуморна истраживачица и призната научница. Она је живела етнологију са људима и међу људима. У знак сећања на ову врсну личност, навешћу неке податке из њеног истраживачког живота и научног опуса.

Др Десанка Николић рођена је у Београду 1929. године. Школовала се у Београду и Новом Саду. Студирала је етнологију на Београдском Филозофском факултету, где је и дипломирала 1952. године. Биле су то године када се профилише и прва генерација примерених студената и младих етнолога (Десанка Николић, Петар Влаховић, Милка Јовановић, Видосава Николић, Лепосава Жунић, Ђурђица Петровић и др.), укључених у рад музејских институција и тек формираног Етнографског института САНУ (1947). Своју радну каријеру она започиње у Војном музеју у Београду 1954. године, у звању кустоса (касније вишег кустоса). Паралелно пише докторску дисертацију под насловом „Одевање граничара Војне крајине у 18. и 19. столећу“, коју је одбранила 1965. године. Управо музеолошка пракса и етнолошка истраживања успоставили су неприкосновену везу између стручног и научног рада, историјског приступа и етнографије. Градећи примерен однос између музејских артефаката и научне литературе, Десанка Николић је аналитички расветлила историјске и културне

појаве, те тиме дала подстицај за многе будуће радове из домена културно-историјске етнологије. Па ипак, рад у Музеју, у једној строго дисциплинованој војној установи, није дао много истраживачког простора и етнолошког замаха амбициозној етнолошкињи. Свој прави научни пут Десанка Николић започиње од 1973. године, када је, на основу конкурса, постављена за научног истраживача у Етнографском институту САНУ. Године 1979. одлуком Филозофског факултета, добила је звање научног сарадника, неколико година касније звање вишег научног сарадника и, коначно, научног саветника. Висока научна звања стекла је захваљујући преданом раду и резултатима у виду објављених оригиналних научних текстова и монографија. Десанка Николић и након одласка у пензију 1995. године наставља активно да ради, једно време као руководица пројекта, а потом се посвећује писању и објављивању радова.

Од првих институтских дана, терен и писање били су *vis vitalis* и мото њеног тематски разновсног и проблемски утемељеног етнолошког опуса. Како је писала – истраживачи треба да имају афинитета према предмету истраживања и способност да одреде сабеседнике; они настоје да продру у *друге*, не само да би их описали, већ и да би их разумели (из *Споменице*, 50. година Етнографског института 1997, 37). Током седамдесетих и осамдесетих година, у оквиру институтских пројеката, етнолошки рад је био углавном усмерен на специјална истраживања одређених области, миграцијске процесе (колонизација из дурмиторских крајева у Бачко Добро Поље, са Миљаном Радовановић), праћења етно-демографских и културних промена у социјалистичком друштву (промене у материјалној култури, култури становања, друштвеном животу у приградским насељима Београда и ариљског краја). Обрасци понашања, ритуална и обичајна пракса у процесима промена на релацији село – град, као и аналитички дискурс расветљавања урбаних културних стандарда између традиција и иновација, уврстили су је у етнолошкиње које су биле спремне да се суоче са савременим изазовима тадашњих друштвених и културних кретања. Увек спремна и агилна за теренски рад, Десанка Николић, у тиму или самостално, истраживала је многе крајеве у Србији – Пријепоље, Прибој, околину Нове Вароши, драгачевска села, ивањички крај, Крушевац и околину, војвођанска села, околину Космаја, Шабац и Поцерину, ужички крај, Стари Влах, Ариље и околину и др. Но, ослободивши се дескриптивних клишеа и окошталих етнолошких парадигми село – фолклор – традиција, Десанка Николић је сваку своју теренску опсервацију и непосредни контакт раслојавала у процесе значења и функција, отварајући тиме многа проблемска поља упитаности – зашто и како? Стога, су њени научни чланци и монографије увек корисни, јер указују на ступњеве сложености културних појава односно „уцелињености културе у међусобној културној зависности“. Иако је припадала генерацији обученој да етнологију посматра кроз фактографску призму, она је пратила теоријске трендове, спремна да се посаветује са млађим колегама и користи савремену антрополошку литературу. Искуство и радозналост су овој научници увек давали изразиту пријемчивост за савремене приступе, насупротив научној застарелости. Од осамдесетих година, са зрелим и богатим истраживачким искуством, Десанка Николић се упушта у проучавања једне недовољно обрађене, али провокативне области – менталитет изражен вредностима, ставовима и мишљењима, као посебним обрасцима понашања у ситуационим оквирима. Није презала од тога да покаже да стварање колективних особина у симболичком смислу јессте део конструката, па и предрасуда. Увек је

тежила истраживању локалних одлика, а не националних стереотипа. Ова истраживања су подразумевала комбиновање социо-психолошких метода и етнографску дескрипцију засновану на наративним, усменим предањима и фоклористици. Занимљиво је читати радове који обилују примерима усмене прозе, фолклорног стваралаштва, жанрова – анегдота и хумора (на пример – ерски хумор) и то посебно данас када се оваква истраживања актуелизују у домену нематеријалног културног наслеђа.

Поред богатог истраживачког рада, др Десанка Николић је била ангажована и у пословима Етнографског института као координатор, руководилац пројеката и, у кратком времену, в. д. директора Етнографског института САНУ. Оно што посебно издваја личност ове научнице јесте углед заснован на њеном истраживачком искуству, написаним делима и позитивном односу према раду и колегама. Једноставно, била је омиљена и поштована сарадница, изван титула и функција. Док је могла, сређивала је своје рукописе и контактирала са *својим* етнологима. Оставила је дела увек доступна читању, али и непроцењиву грађу која ће, надам се, једног дана наћи своје место у архиву.

Мирослава Лукић Крстановић